

ЗІСТАВНА ЛІНГВІСТИКА
ЯК НАУКА І
НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Лекція 1

ПЛАН

- Інтерпретація поняття «зіставна лінгвістика».
- Предмет і об'єкт зіставної лінгвістики.
- Завдання зіставної лінгвістики.
- Зв'язок з іншими науками.
- Практичне значення зіставної лінгвістики.
- Історія зіставних досліджень.

ПОНЯТТЯ «ЗІСТАВНА ЛІНГВІСТИКА»

- напрям сучасного мовознавства,
який базується на порівнянні /
зіставленні синхронного стану двох
(або більше) мов

ПОХОДЖЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЗІСТАВНА ЛІНГВІСТИКА»

- **Linguistics** як наука походить від *comparative philology* (1822) ← *logonomy* (1803 – не закріпилось) ← *linguistry* (1794)
- Лінгвістика ← **linguistics** (ім. – "the science of languages", 1847) ← linguistic + -ics.
- linguistic (прикм.) = той, що відноситься до вивчення мови (1824) ← нім. *linguistisch* (1807).
- linguistic ← linguist + -ic

ПОХОДЖЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЗІСТАВНА ЛІНГВІСТИКА»

- **linguist** (ім. – "a master of languages", також "one who uses his tongue freely" (1580s), "a student of language" (1640s))
- **linguist** ← **lingua** + **--ist**
- **lingua** ← лат. *lingua* ("language, tongue") ← PIE ****dnghu*****dnghu-** ("tongue")
- **--ist** – словотвірний елемент зі значенням "one who does or makes"

ПОХОДЖЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЗІСТАВНА ЛІНГВІСТИКА»

- **-ic** ← сер. англ. *-ik, -ick*, словотвірний елемент прикметників ("having to do with, having the nature of, being, made of, caused by, similar to") ← фр. *-ique* ← лат. *-icus* / грец. *-ikos* ("in the manner of; pertaining to") ← РІЕ суфікса прикм. **(i)ko*, від якого також походить слов. *-isku*, (суф прикм, що позначає походження / джерело *-sky* (укр. / рос. *-skii*) у багатьох прізвищах).
- **-ics** – відродження у ХVІ ст. класичного правила використовувати сер. рід для мн. грец. прикм. (з *-ikos* зі значенням "matters relevant to")

ПОХОДЖЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЗІСТАВНА ЛІНГВІСТИКА»

- **Contrastive** ← **contrast** + **-ive**
- **Contrast** (дієслово 1690s – "to set in opposition with a view to show the differences; to stand in opposition or contrast; to set off (each other) by contrast") ← фр. *contraster* ← італ. *contrastare* ("stand out against, strive, contend") ← нар. лат. *contrastare* ("to stand opposed to, withstand") ← лат. *contra* ("against") + *stare* ("to stand") ← PIE *sta- ("to stand, make or be firm").
- **-ive** - словотвірний елемент прикметників, утворених від дієслів зі значенням ("pertaining to, tending to; doing, serving to do") ← двн. фр. *-if* ← лат. *-ivus* (суф прикм.)

ПОНЯТТЯ «ПОРІВНЯЛЬНА ЛІНГВІСТИКА»

- У широкому значенні – комплекс лінгвістичних дисциплін, які використовують порівняння / зіставлення.
- У такому випадку до порівняльної лінгвістики відносять: порівняльно-історичне, ареальне, типологічне мовознавство, перекладознавство і зіставне мовознавство у вузькому розумінні (лінгвістична наука, що вивчає спільне та відмінне у мовах).

ПОНЯТТЯ «КОНТРАСТИВНА ЛІНГВІСТИКА»

- галузь *мовознавства*, що досліджує мовні явища шляхом зіставного вивчення двох (рідше кількох) мов на синхронічному рівні.
- Ін. назва – зіставне мовознавство.

ОБ'ЄКТ ЗІСТАВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

Об'єкт:

зіставлявані мови або
їхні явища чи одиниці

ПРЕДМЕТ ЗІСТАВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

Предмет:

спільні і відмінні /
специфічні
характеристики у
зіставляваних мовах.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАВДАННЯ ЗІСТАВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

- виявлення подібностей і відмінностей між мовами, збігу і розбіжностей у використанні мовних засобів;
- встановлення особливостей кожної із зіставляваних мов, які залишилися непоміченими при внутрішньому їх вивченні;
- дослідження характерних для зіставляваних мов тенденцій;
- визначення міжмовних відповідників і лакун;
- розкриття причин подібностей і відмінностей;
- верифікація дедуктивних універсалій на матеріалі зіставляваних мов.

ПРАКТИЧНІ (ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ) ЗАВДАННЯ ЗІСТАВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

- визначення методичної релевантності подібностей і відмінностей між зіставляваними мовами;
- встановлення характеру міжмовної інтерференції;
- виявлення труднощів у навчанні нерідної мови;
- визначення меж застосування зіставлення як прийому навчання нерідної мови;
- опрацювання процедури міжмовного зіставлення як прийому навчання нерідної мови.

АКТУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ ЗІСТАВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

- дослідження найзагальніших закономірностей / розбіжностей, які виявляє контрастивний аналіз;
- зіставні дослідження спрямовані на теоретичну галузь характерологічної типології та на практичні потреби перекладу і викладання іноземних мов;
- виявлення подібностей й відмінностей, однак їх вивчення не є самоціллю, а шляхом до поглибленого пізнання мовних закономірностей, у т. ч. універсалій.

ЗВ'ЯЗОК ЗІСТАВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ З ІНШИМИ НАУКАМИ

з галузями, які використовують порівняння / зіставлення як основний метод дослідження:

- порівняльно-історичного мовознавства, яке вивчає генетичну спільність (спорідненість) мов у їх розвитку;
- ареальної лінгвістики (лат. *area* — площа, простір), яка розглядає вторинну спорідненість («свояцтво») мов, мовні союзи, територіальну спільність мовних явищ незалежно від їхньої генетичної спільності;
- типологічної лінгвістики, яка на основі вивчення спільного і відмінного в мовах класифікує мови за типами.

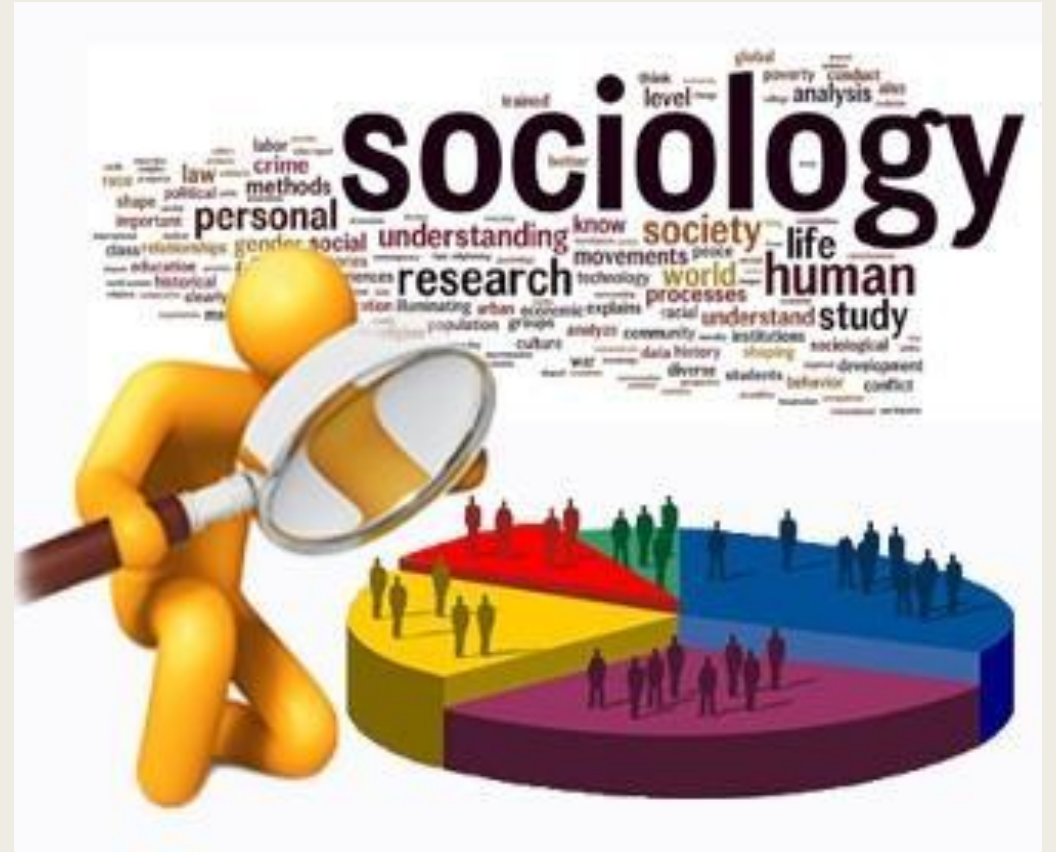
ЗВ'ЯЗОК ЗІСТАВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ З ТЕОРІЄЮ ПЕРЕКЛАДУ

- Спільним для зіставної лінгвістики і перекладу є те, що процес перекладу за своїм характером аналогічний процесу контрастивного аналізу, оскільки перекладач відшукує еквівалентні форми вираження певного смислу в іншій мові. Тобто переклад — це перетворення вихідного тексту при збереженні смислу. До того ж переклад має зберігати і форму викладу.

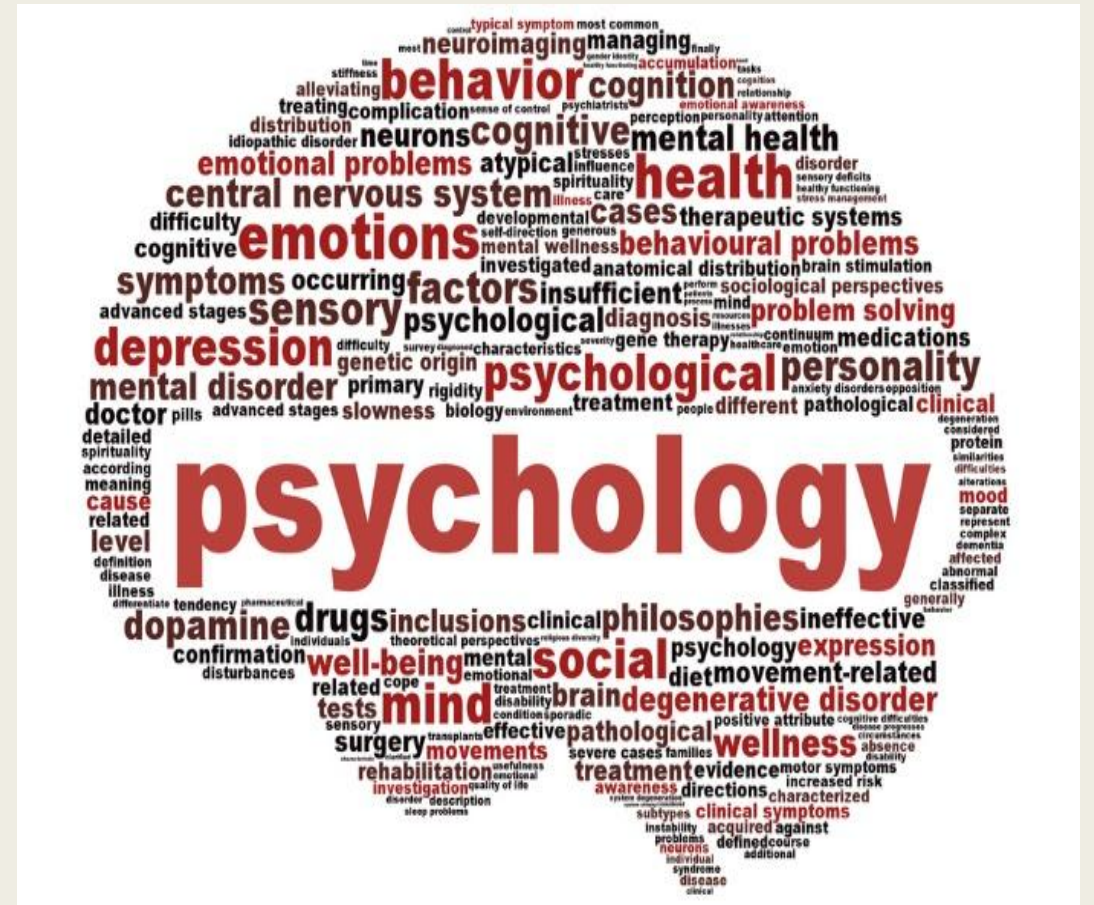
ЗВ'ЯЗОК ЗІСТАВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ З НЕЛІНГВІСТИЧНИМИ ДИСЦИПЛІНАМИ

- найтісніше пов'язана з соціологією, психологією, історією культури.
- Зв'язок із соціологією виявляється в тому, що мови можна зіставляти в соціолінгвістичному плані на основі їхньої характеристики за сферами вживання.

ЗВ'ЯЗОК ЗІСТАВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ З ПСИХОЛОГІЄЮ

- Психологія відіграє важливу роль у процесі навчання другої мови, і саме в цьому зіставне мовознавство змикається з нею.
- Безсумнівним є вплив культури на своєрідність лексико-фразеологічних засобів мови, на особливості її нормативно-стилістичної системи (стилістичне розшарування мови) та мовленнєвий етикет, тому стилістичні збіги і стилістичні розбіжності потребують культурологічного пояснення.

ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ЗІСТАВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

■ Принцип зіставлення — це один із найефективніших прийомів поступового усунення негативного впливу рідної мови для вивчення іноземних мов, за допомогою контрастивного аналізу або аналізу помилок.

■ Внесок зіставного мовознавства в теорію мовної типології полягає в тому, що зі спостережень за подібностями

й відмінностями мов зародилася їх типологічна класифікація, метою якої є встановлення типів мов на основі специфіки їхньої структури, тобто на основі ознак, вибраних як такі, що відображають найважливіші риси мовної структури.

ЗНАЧЕННЯ ЗІСТАВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ ДЛЯ ПЕРЕКЛАДУ

Результати контрастивного опису лексичної, граматичної і стилістичної систем двох мов полегшують працю перекладача, даючи змогу побачити всі розбіжності на різних рівнях мови і можливі варіанти їх передачі.

ЗНАЧЕННЯ ЗІСТАВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ ДЛЯ ЛЕКСИКОГРАФІЇ

- Зіставний аналіз систем мов необхідний для укладання перекладних словників. Лексикографічна робота над двомовними словниками по суті й є роботою із зіставлення мов.
- Подібно до зіставного мовознавства лексикографічний процес можна поділити на етап аналізу й етап синтезу. Як зіставне мовознавство, так і двомовна лексикографія (перекладні й диференційні словники) досліджують системи двох мов одночасно й ґрунтуються на внутрішньосистемних і міжсистемних зіставленнях. Так, зокрема, виявлена залежність між структурним типом мови і найбільш раціональними і доцільними принципами укладання словника. Особливо це стосується питання про необхідну граматичну інформацію, якою супроводжується слово в словнику.

ДОСЛІДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-МОВНИХ КАРТИН СВІТУ

- У наші дні активізувались дослідження національно-мовних картин світу. Такі дослідження стали можливими завдяки зіставному мовознавству, бо специфіку концептуалізації світу кожною мовою найлегше можна виявити шляхом зіставлення мов.

ПРИКЛАДНЕ ЗНАЧЕННЯ ЗІСТАВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

- Прикладне значення зіставного мовознавства постійно зростає. Воно розширює сферу свого застосування, що пов'язано із зростаючою роллю міжмовної комунікації в усіх її виявах (інтернаціоналізація європейських стандартів освіти, підвищення ефективності викладання іноземних мов, а також вимог до перекладу в різних сферах діяльності);
- з переміщенням інтересу лінгвістики на сферу мовленнєвого вживання й емпіричних даних у мовознавчому дослідженні;
- з виникненням корпусної лінгвістики, яка відкрила дослідникам можливість суцільного аналізу матеріалу.

ІСТОРІЯ ЗІСТАВНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

- Зіставна лінгвістика як окрема галузь остаточно сформувалась у 60-ті рр. ХХ ст., проте:
- Елементи зіставлення санскриту з розмовними практиками - вже у IV ст. до н.е. (давньоіндійська граматика Паніні)
- Елементи порівняння грецької та латини – 400 р. до н.е. (граматика М. Варрона і праця Макробіуса)
- Елементи зіставлення в давніх глосаріях й азбуковниках – XII ст. (Кодекс Куманікус)
- Тюрксько-монгольсько-перський словник – 1245 р. (Єгипет)
- Перші граматики європейських мов – 1300 – 1600 рр. н.е. (епоха Відродження)
- Із застосуванням зіставного аналізу спроби створення універсальних граматик – XVII ст.
- Використання процедур зіставлення у словникарстві – XVIII - XIX ст.

Вільгельм фон Гумбольдт (1767-1835)

- «Про порівняльне вивчення мов стосовно різних епох їх розвитку» (1820 р.)
- Стадіальна концепція розвитку мов

Зіставлення мов

на 2 етапі – типологія:

інкорпоруючі мови (полісинтетичні: *ni-pasa-qua* (*ni* = я, *pasa* = м'ясо, *qua* = їсти) = я їм м'ясо), мови індіців);

ізолюючі (китайська);

аглютинативні (тюркські);

флексивні мови (аналітичні і синтетичні)

на 3 етапі – зіставлення картин світу носіїв різних мов.

МОВОЗНАВЦІ, ЯКІ ВНЕСЛИ ВКЛАД В РОЗВИТОК ЗІСТАВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

- Ф. Шлегель, А. Шлегель, А. Шлейхер, Ф. Бопп, Ш. Баллі, В. Матезіус, В. Скалічка, М. Трубецькой, Р. Ладо, Ч. Фриз, У. Вейнрейх, Е. Хауген, Е. Сепір, Б. Ворф, Дж. Гринберг, Р. Штернеман, К. Джеймс, Е. Косеріу, Дж. Ді Петро, Г. Нікель, Ч. Фергюсон, Я. Фісяк, Л. Деже, Л. Щерба, Є. Поливанов, М. Марр, О. Смирницький, В. Ярцева, В. Аракін, В. Гак, Є. Розенбліт, К. Крушельницький, О. Федоров, Г. Брутян, Л. Булаховський, В. Русанівський, Ю. Жлуктенко, О. Потебня, Ф. Корш, І. Бодуен де Куртене, Т. Возний, О. Мельничук, Л. Паламарчук, Г. Почепцов, Й. Андерш, Н. Шумарова, А. Багмут, Н. Озерова, М. Кочерган, Л. Лисиченко, Р. Зорівчак, О. Ткаченко, В. Каліущенко, І. Корунець, О. Селіванова тощо.

ВИСНОВОК

Conclusion

- Зіставна лінгвістика (зіставне мовознавство, контрастивна / конфронтативна лінгвістика) — це розділ мовознавства, який вивчає дві чи кілька мов незалежно від їхньої спорідненості з метою виявлення їх відмінностей і подібностей на всіх рівнях мовної структури;
- Зіставне мовознавство ставить перед собою теоретичні й практичні завдання. Зіставне мовознавство тісно пов'язане з лінгвістичними та з нелінгвістичними дисциплінами.
- Результати зіставного мовознавства мають велике практичне застосування, яке зростає в усіх випадках, коли йдеться про міжмовне перекодування інформації.

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ!